

van, hisz az évnek majdnem egy-harmadrészét vadászatva és barangolva tölti messze a fővárostól.

Sokszor említi, hogy a vadászt el-elnyomja benne a természet-imádó, de azért a vadász se hagyja magát. Legkedvesebb vadja a szarvas, melyről sokat ír, pompásan éreztetve a legkülönbözőbb szarvaslesek izgalmaikat. Általában az teszi rajzait hangulatosakká, hogy mindig a maga megfigyelő és gyönyörködő lelke a központjuk, ez eleveníti meg a magában lélektelen természetet. Leírásai így sohasem válnak természeti leltárakká. — Vadászik természetesen sok más vadra is: vaddisznóra, vadrucára és libára, erdei szalonkára stb. Minden állatot ismer, ismeri a sík-földi, erdei és vízivadak hangjait, nyomait, szokásait a legapróbb részletekig. Ezekről s a vadászélet ezer apró érdekességéről, izgalmáról és viszontagságáról tömörked sokat tud mesélni és mindig érdekesen. Hát a mulatságos vagy izgalmas vadásztörténetek: a vad-orzó-fogás, a falusiak rókavadászata, az erdőlegény-jelölt kipróbálása, a vidravadászat, a vadásztréfák, a ló- és kutyahistóriák (milyen pompás pl. az agár, vízsla és dakli nyúl vadászata)! Ezekből látjuk, milyen kitűnő elbeszélő Bársony. Csupa hangulat, érdekes fordulat, sokszor kacagtató magyaros humor egy-egy ilyen története eredeti ember-skiccekkal tarkítva.

Valaki azt mondhatná, hogy Bársony rajzai és elbeszélései főként egymás után olvasva, talán egyhangúak. Ez az egyhangúság azonban csak látszólagos, hiszen a természet csak a felszínes szemlélő előtt egyhangú: szakadatlan ismétlődése tulajdonképen nem ismétlődés, hanem szakadatlan megújulás és változás. Ha Bársony ugyanarról a témáról ír is, mindig mást és másképen ír, hiszen a hely, idő s egyéb körülmények mindig mások, éppen úgy, mint az események és az író hangulatai, ki más szemmel, más és más hangulaton keresztül látja és látatja velünk is benyomásait és élményeit.

S emeljük ki végül nyomatékosan, hogy Bársony írásai a magyar elbeszélőirodalomnak valóságos specialitásai s a maguk nemében szinte páratlanok, nemesak témakörüknél, hanem az író eredeti, színmagyar,

írói egyéniségénél és íróművészeténél fogva is.

A hetven éves, fiatalos költő-vadászt ezért köszöntjük szeretettel és nagyrabecsüléssel írói működésének ötvenedik évfordulóján, s még sok ilyen szép könyvet várunk tőle, mint ez a mostani.

Szinnyei Ferenc.

Zenei szemle.

Az Operaház játékrendjéből mint jelentős művészeti esemény emelkedik ki Claude Debussy *Pelleas és Melisande*-jének bemutatása (nov. 26).

Pelleas és Melisande szintiszta francia művészet. Olyan műalkotás, mely a keveseké, a kiválasztottaké. Nem a zeneszeretők, hanem a zeneértők számára írt partitúra. Olyan esemege, amelynek ízességét zenei inyencek értékelik. A debussysták vagy pelleasisták operája, akik valóságos kis hitközséget, egyházat alkotva, olyan rajongó csodálattal tisztelik a nagy mester egyetlen operáját, mint az első wagnerianusok Wagner műveit.

Claude Debussy a modern zene első nagy úttörője s legjelentősebb oszlopa. Wagner óta a legújabb és legeredetibb művészeti irány az ő nevéhez fűződik. Zenei impresszionizmus: az ő hitvallása.

A zenei műformák már a romantikusoknál elvesztették elvi jelentőségüket, amennyiben szétestek és az apró kis műformáreszeknek jutott a főszerep. Amint ez az irányzat tért hódított s a modern élet lázas, gyors tevékenységével átítatódott, odavezetett, hogy az emberi kedélyhangulat pillanatnyi változásait is megakarta rögzíteni csakúgy, mint a természetben a fény és árny rendkívüli finom, pillanatnyilag változó színfoltjait az eset. Egy ilyen pillanat hangulatképezék zenei rögzítése, vagy egy hirtelen felbukkanó gondolatnak zenei megérzéki-tése: a zenei impresszionizmus. A zene azonban ellensége a szervesetlen összefüggésnek. Szükséges volt tehát felhasználni a technikai készültségek minden fegyverét, hogy az olykor csekély tartalmi értéket fedjék a raffinált külső hatások. A hangszeres színeiben való tobzódás s a különféle ritmusképletek és bonyolult akkordkombinációk váltak erre hatásos eszközökké. A tonalitás, mely a

régebbi zeneművészetnek egyik szerkezeti kelléke volt, ezzel természetesen csaknem teljesen megszűnik s helyébe egymástól független hangzattömegek sorakoznak és adják a színteljes, mintegy festészeti hatást. Az impresszionista zene szívesen használ kevésbé szokásos ritmusalakokat s primitív, exotikus, vagy régi középkori hangsorokat. Egy kis zenei ékítés már önmagában elég ahhoz, hogy valamelyes impressziót, vagy lelki diszpozíciót élénk tárjon. A klasszikusok nagyvonalúsága, szigorú formái nincsenek sehol. A zenei impresszionizmus anyaga apró-cseprő gondolatok és érzések vázlatosa és boncolgatása.

Ennek a dolgozási módszernek s művészeti hiszekegynek megteremtője: Debussy. Nemcsak vezére volt a modern zenének, de a legmodernebb zenének ősapja. A ma zeneszerzője nem tud az ő harmonizálása nélkül dolgozni. Ezerféle, meleg, bensőséges, buja hangszíne örök festék a zene további útján. Költészete rózsaszínű, szelídke, lilaszirmú, erőspiros, gyöngyházzsínű s tüzesfényű fantasztikus krizantémum, mely a zene nagy kertjében mindig pompázni fog.

Pelleas és Melisande-ot huszonhárom évvel ezelőtt mutatta be az Opera Comique Párizsban, ahol már a kétszázadik előadását érte meg. A franciák nemzeti operaként tisztelik, de Franciaország határain túl nagy sikere sehol sem volt. Ennek egyik művészeti oka, hogy Debussy muzikája rátapad a francia szövegre, a szóra, a szótagokra, sőt a felhangú és alhangú magánhangzókra. Hogy lehessen egy ilyen művet megközelítően is lefordítani. Ertelmileg, prózailag lehet, de a francia magánhangzók és mássalhangzók önmagában is muzsikás sorait — képtelenség. Debussy a francia szövegre irt kísérőzenét, a szavak zenéjét a hangszerekkel fokozta. Maga Maeterlinck, a szövegíró, „lehetetlen” zenének nevezte a zseniális mester teljesen új úton járó munkáját. Barátai csak nagy nehezen tudták rávenni, hogy beleegyezzen a megzenésített *Pelleas és Melisande* előadásába.

Az opera öt felvonásból s tizenkét képből áll. Két kisebb jelenet híján a nagy flamand író prózában irt szimbolikus drámájának szöszterinti megzenésítése. Minden hang Maeterlinck költészetéért van a partitúra-

ban. A dráma sötét, misztikus, transcendentalis szimbolizmusa olyan egységben mélyül el Debussy vezérkönyvében, hogy a mű magasan a tartalom fölé emelkedik. A tartalom: Golo vadászat közben a szép aranyhajú Melisande-ra akad. Feleségül veszi. Golo féltestvére, Pelleas, szerelemre gyullad bátyja szép hitvese iránt. A férj megtudja. Megöli Pelleast, amibe Melisande belehal s a férj feleségétől a halálos ágyon tudja meg, hogy szerelmük nem volt bűnös. Ezek a szimbólumlények költői fantáziával megzenésített misztikus képekben játsszák le a történetet, melyben a szavak szépséges zenéje lopja bele a hangulatot. Maeterlinck lelkének zenére fordítása: ez a *Pelleas és Melisande*.

Debussy zenei esodavárat épített esendő konstrukciókból. Konstruktói: tiszta piktúra és költészet. Csontszerkezet sehol.

A hatása olyan, mint mikor szeptemberi domb őszi virágait fullasztó köd őrli meg.

Pelleas és Melisande partitúrájának néhány szembeszökő különöségére — Debussy dolgozási módszerére általános ismertetése után is — rá kell mutatnunk. Ariák nincsenek, áriózók sem, sőt ariózus vonalak is alig. Duett, tercett stb. sehol. Karokat nem használ. Elejétől végig: énekeszéd. A francia nyelvben gyökerező zenei szavakat, mely kis hangközökben addig kúszik ide-oda, míg egy gyönyörteljes hangzásban ki nem pattan. Vezérmotívumokat hiába keresnénk, legfeljebb akkordokban modulált halvány zenei emlékeztetéseket találunk. Fojtott, letompított zenekar. Monoton, vízszintes vonalak. Sehol egy kirobbanás. Még a közjátékok is pasztellszínűek. Egyezőval olyan opera, amely nem egy hallgatót fog zenei szokásaiban megzavarni, vagy felingerelni.

Az Operaház büszke lehet az előadásra. Stílusos volt. Ennek csaknem minden érdeme *Márkus László* főrendező. Ő volt az előadás legnagyobb művésze, mondhatnánk egyetlen kimagasló főszereplője. Díszleteinél szebbeket nem láttunk az Operaházban. A stílusegység folytán a szereplők közül senki sem emelkedett ki. *Marschalkó Rózsi*, *Budanovits Mária*, *Szemere Árpád*, *Venczell Béla*, *Gábor József* és a karmester, *Rékai Nándor* emlékezetes összjátékká egyesítették rendkívül nehéz szerepeiket.

Az Operaház munkáján egyebekben nem sok dicsérni valót találunk. A fiatalabb tagok sűrűn mutatkoznak be új szerepekben. Sajnos, a helyes intenció nem éri el a kellő művészeti eredményeket. *Alpár Gitta*, *Relle Gabriella*, *Halász Gitta*, *Gábor József* és *Somló József* sohasem fogja megközelíteni a mai nagy gárda neveit. *Alpár Gitta* a *Traviata*, *Relle Gabriella* a *Zsidónő* címszerepében kísérletezett. *Halász Gitta* amilyen kitűnő Stanci (Farsangi lakodalom), olyan fakó Eudoxia heregnő (A zsidónő). *Gábor József* minden tenorszerepet elénekelne, ha hangja volna. A másik *József (Somló)*: faragatlanul zenei ács. *M. Némethy Ella* a *Tosca* címszerepében is kiváló művészetet nyújtott, de értékes mezzoszopránját féltjük Puccini partitúrájának magas hangjaitól. Nagyszerű vendégszereplésben is volt részünk. *Battistini*, a belkántó világhírű baritonistája, Germont, Scarpiát és Rigolettót énekelte. A hetvenhárom éves mester tökéletes színjátéka, abszolút ének tudása és üde hangja: elálmétkodtató csoda.

*

A *filharmóniai hangversenyek* alkalmazásával önkénytelenül felvetődik zenekultúránk tengeri kigyója: a karmester-kérdés. Nagyjaink között is a legnagyobb, *Kerner István*, betegeskedése folytán állandó munkát nem vállalhat; *Dohnányi* a főszenonban idegenben jár, így a Filharmóniai Társaság kénytelen külföldi vendégekkel kísérletezni, amj — ha huzamosabb ideig tartana — kiváló zenekarunk művészeti rovására menne, mert *egy* vezérre esküdött hadsereg biztosabban nyer csatát. Szívesen látjuk a törekvést, hogy a magunk emberei közül emeljünk valakit arra a polcra, mely két nagyevű zenekari művésznünk mellett évek óta üres. Külföldön hiába keresgélünk. A most itt járt *Szenkár Jenő*, aki a negyedik filharmóniai hangversenyt vezényelte: zenei pojáca. Félünk, hogy *Reiner Frigyes* is csak a külföldnek érték. A magunk házatáján pedig hiába nézünk körül. Nincs senki. Lehanggoló érzés ilyen hiányt megállapítani. Pedig ma a legszebb és legjobb zenei állás: a jövődjő magyar karmesteré. Az Operaház és a szimfonikus művészet uralkodója lenne az, aki magasrendű kvalitásokkal jövend.

Szenkár Jenő és *Zsolt Nándor* (rendkívüli filharmóniai hangverseny) szereplését ilyen megoldást kereső kísérletnek látjuk. *Szenkár* most kölni főigazgató. Nem irigyeljük a világhírű dóm városától ezt a zenei frizt. Feminin muzikus, tehát nem való zenekar élére. Úgy hat a dobogón, mint mikor tüzes négy ló kantárját női kéz fogja. A „sasszentől és oroszán-erőtől“, amit *Wagner* a vezénylés első követelményeül állított fel — messze áll. „Takttschläger“ és nem „Dirigent“, amint a nagy mester finoman megkülönböztette. Csapkod a karjával, bottal és bot nélkül, parancsolni akar, nem tud, a fejét veszi segítségül, úgy rázza, csavarja, himbálja: majd leesik a nyakáról. De ez csak külsőség. Amit a lelke mond: érdektelen. Újdonságot is vezényelt. *Stravinszki*-nak, az ultramodern zene világhírű mesterének *Pulcinella* c. kis-zenekari szvitjét, *Pulcinella* afféle olasz *Pierette*. *Stravinszki* nyolc archaizáló zenekari képből festi meg a *comedia dell'arte* mulatságos figuráját. Zeniális pantomim-muzsika. Nem reprezentálja a szertelen zeneköltőt, de izéltőt ad dolgozási módszeréből.

Zsolt Nándor, a *Zeneművészeti Főiskola* tanára, jeles pedagógus, kiváló hegedűművész, főként jelentős zeneszerző, de vezénylőpálcajának nincsenek kvalitásai. Ehhez nem eléggé emelkedett szellemű zenei egyéniség. Vigyáz a zenekarra, a betanult verset megakadás nélkül mondja el, de fölépíteni, árnyalni, színezní: ez a karmesteri művészet. Ránehezedik a mű, holott a mű fölött kellene állania.

*

Kamarazene-koncertjeinket a kiváló *Waldbauer-Kerpely* és a *Melés-Zsámboky* vonósnegyes-társaság nemes művészettel látta el. Volt még egy csomó szóló-hangverseny is, melyek közül *Ivogün Máriaé* külön említést érdemel. A bajor kamaranékesnő magyarországi származású. Rövid idő alatt lett világnagysággá. Elsősorban operaénekesnő, de azok közül a kevesek közül való, akik a hangverseny-pódiumon is tudnak hódítani. Nagyszerű hangulatfestő, torkának kincses szálaival mindjárt behalóz, egy arcjáték, egy selymes szó, egy meleg, színes énekvonal és hatalmában vagyunk. Pompázó koloratúrája nem hideg hang-fényjáték, hanem szer-

ves, kecses cífrázat a muzsika épületén. — *Végheleyné Deákú Flóra* zongoraművésznő évente szokások. Liszt Ferenc műveiből összeállított hangversenyeivel kivételes helyet vívott ki magának zenekultúránkban. — Végül *Fráter Lórándot*, a híres nótás huszárkapitányt említjük, aki hosszú évek után eldalolta már régen közkincesé vált szebbnél szebb nótáit.

Papp Viktor.

Kalotaszeg lelke. A nemzeti érzés, a hazához való ragaszkodás nem egyszerű lelki jelenség. Összetett, sokrétű valami. Mondhatnánk: gyökere, törzse, koronája van. A gyökér, azt hiszem, mindég valamilyen szűkebb vagy tágabb körű *lokálpatriotizmus*, a szülőföld szerelme, vagy hűség ahhoz a földhöz, mely lelünkre, egész valónkra döntő befolyással volt. Ez a gyökér mindég konkrétum, személyes vonatkozások ezer finom szála, reális élmények tömege, határozott képek és színek. Nagy kézzelfoghatóság. Egy ház, egy iskolaudvar, egy folyópart, egy temető, egy város, egy vidék. Sok kedves arc. Vagy egyetlen kedves arc talán. Élők és halottak, mult és jelen. De még nem egy nemzet, egy ország multja, jelene, csupán egy kis, aránylag szűk köré. Ebből az érzés-gyökérből nő ki a fa törzse: a szimpátia az összes egy nyelvet beszélők, egy történelem által összekovácsoltak iránt. Ez már egy kicsit abstrakció. Még elvontabb valami az ország, modern nyelven az állam, a nemzetfának idők viharában zúgó koronája. Nem mondom, hogy ezt az elvontságot nem lehet forró személyes élménnyé tenni. Hogyne lehetne, mártírok vére hullott ilyen eivontságokért. Viszont bizonyos, hogy a fa törzséhez és koronájához a gyökéren át vezet a legigazabb út. S jöhetnek idők, különös körülmények, mikor a nemzeti érzés egész ereje a lokálpatriotizmus ősi alapjába, gyökerébe vonul vissza, s ott termi meg szem-nem-látta, fül-nem-hallotta csodáit. Így vagyunk ma mi, „magyar kisebbség”. „Leesett a mi fejünk koronája.” Kidőlt nemzeti életünk törzse. Gyökereiben élünk, de éppen azért talán mélyebben és erősebben élünk. A lokálpatriotizmus fényes, égő színei kigyúlnak, olyan konkrét sajátosságok villanak fel, melyek eddig csupán halaványan dereng-

tek a nagy abstrakciók villanyfényében. Lobogó „lármafák” a hegyeken, csendes páasztortüzek, bujdosó lidérelángok; elomló, süppedő, mesélő, hallgató parázs... Valami kárpótlásféle ez a belső növekedés, színesedés a külső szürkéséget, a külső katasztrófaért. Az egyetemes magyarság szemelättára mind több és több lepleződik le Erdély lelkéből, aztán ez a lélek is mindinkább összetevő színeire bomlik, spectrumot mutat: a székelység különféle árnyalatai jelennek meg benne, majd a magyar sziget-városok színképe, s most legutóbb *Kós Károly* nagyszerű könyvében *Kalotaszegé*. A nagy szemfedőnek, mely ránkborult, akármelyik csücskét megemelheti az ott künnvaló magyarság: nemcsak halált, nemcsak sorvadást, régi lelket és új életet is találhat alatta.

Kalotaszeg lelke! Vajjon mit ösmern belőle a künnvaló magyarság a varrottasain, fafaragásain, népviseletén kívül? Ismerheti-e embereinek eszejárását, érzésvilágát, beszédjük súlyos zengését, erdők zúgását, hegy-völgyeik alkatát? Én sem ismertem, pedig itt lakom e különös világszeglet szomszédságában. Csak mikor néha pár percere megállt vonatom Bánffyhunyadon, akkor csapott meg, nem is tudom mi: illat, levegőáramlás, sejtelem, hogy itt kezdődik valami? Egyet tudok: titokzatosan jóleső érzés volt mindig Hunyadra megérkezni. A kálvinista templom tornya négy kicsi fióka-tornyával, meg a messziről betekintő kopár, sokszor havas Vlegyásza (hányszor tekint be Kós embereinek lelkébe!) nekem Erdélyt szimbolizálta, az otthont, azt, hogy már nincs messze Kolozsvár. Mást is szimbolizált, de azt csak most, Kós könyvéből tudom. Nevek csengtek a fülemben azelőtt is: Kőrösfő, Kalota, Magyargyermónosor, Tordaszentlászló. Üres nevek voltak. Kós könyve töltötte meg őket számomra tartalommal, csudálatos élettel. Sok mindent zúgtak fülemben a sztánai erdők is, nem értettem egészen. Most jobban értem. Sztánán lakik Kós magaépítette villájában, Kalotaszeg kapujában. Onnan jár be Kolozsvárra, fel-feltűnik, mint a garabonciás diák, hosszú, nyurga alakja, aztán vissza a hegyeibe. Igazi ezermester. Építész, grafikus, író, a könyveit nemcsak illusztrálja,